కొత్త చెప్పులు

'కరుణకుమార'

[ఆదిగాడు ఆ గ్రామమాదిగవాళ్లకందరికీ కులపెద్ద. అనాదిగా వాడి పెద్దలలగాయతు ఈగౌరవం వంశ పారంపర్యంగా వస్తూఉండడంచేత ఆదిగాడుకూడా తనహయాంలో గౌరవంగానే కాలక్షేపంచేసి నిరుడు సంవత్సరము శ్రావణమాసంలో వచ్చినదూముల్లో కలరాతగిలి పాపం వెళ్లిపోయాడు. ఇంట్లో వాడిభార్య నరిసీ, పన్నెండేళ్లకొడుకూ, ఓ యెనిమిదేళ్ల కూతురూమాత్రం ఉన్నారు. నరిసి కూలికిపోయి రోజూ కో ముంతెడుగింజలు చెమటఊడ్చి సంపాదించుకొని పొట్టపోసుకొంటూ పసిపిల్ల లెప్పుడు చేతి కందివస్తారా అని నిత్యమూ అంకాళమ్మకు దణ్ణాలుపెట్టుకొంటూ కాలక్షేపం చేస్తోంది. చిన్నపిల్ల లయినప్పటికీ యిద్దరుపిల్లలూ రోజూ పొద్దున్నే పొలంచాయ పోయి పొయ్యిలోకి ఇన్నిచితుకులూ, కంపా, కట్టా, పేడా పోగుచేసుకొని తల్లికి కాస్త వేన్నీళ్లక చన్నీళ్లలాగ సహాయంచేస్తూఉన్నారు.

ఆదిగాడు బ్రదికిఉండంగా పెద్దమాదిగ కాబట్టి ఆ గ్రామంలో పదిమంది పెద్దఆసాములయిళ్లకూ ఉద్యోగంచేస్తూ ఏటా కుప్పనూర్పుళ్లల్లో ఎట్లాలేదన్నా ఓపందుంగింజలు కళ్లచూస్తూఉండేవాడు. పైగా ఆసాములయిళ్లల్లో పసరం చచ్చినపుడల్లా వాడికి తోలు మిగులుతూఉండేది. తోలు కొంతభాగం ఆసాముల చెప్పులకిందా, తోలుబొక్కెనలకిందా, ఎద్దులకు మెడవారులకిందా, ముచ్చులపట్టెళ్లకిందా ఖర్చవుతూఉన్నప్పటికీ, మరికొంత మిగులుతూనేఉండినందువల్ల తద్వారా వాడికి కొంతఆదాయం ఉండకుండాపోయేది కాదు: కాని ఆదిగాడు చనిపోయినతర్వాత ఇంట్లో సంతనలేక, నరిసి పూర్వంఉన్న అన్నియిళ్లకూ ఉద్యోగం చేయలేకపోయింది. అందువల్ల పూర్వం చేస్తూఉన్న పదియిళ్లల్లోనూ, ముఖ్యమైన ఏనాలుగైదిళ్ళో తప్ప మిగిలినయిళ్లను, తనకొడుకు చేతికెక్కివచ్చేవరకు తనకు వల్లకాదని చెప్పి వదులుకొంది. తను మిగుల్చుకొన్న ఆనాలుగిళ్లకైనా నరిసి సమయానికి మాదిగవాడలో ఎవరినో అన్నా, నాన్నా అని బ్రతిమలాడుకొని, ఆసాములకు ఏం లోపమూలేకుండా ఉద్యోగంజరుపుకొంటూ జీవనం గడుపుకొంటోంది.]

౧

చిన్నపరెడ్డి గ్రామంలోఉన్న మోతుబరీ ఆసాములలో ఒకడు. అంతేకాదు, మోతుబరులలోకల్లా కాస్త ముఖ్యుడనికూడా చెప్పొచ్చు. ఆ గ్రామంలో అందరూ లేత కాపులపుట్ట. అంతా ఒకరికొకరు కావలసినవాళ్లు; బీరకాయపీచు. అందువల్ల ఉన్నవాళ్లల్లోకి మొదటినుంచీ చిన్నపరెడ్డిది కాస్త తలబిరుసుతత్వం అయినప్పటికీ అతను చేసేదుండగాలూ, బీదలను పెట్టేహింసా బయటికిరాకుండా సమయానికి గ్రామంలో నలుగురూ కమ్ముకొనిరావడంమూలాన్న పరిశపారిపోతూవస్తున్నవి. పైగా గ్రామమునసబు వాళ్లవాడే

అయినందువల్ల అతడు మరీపేట్రేగుతూవచ్చాడు. దీనికితోడు ఏజన్మలో చేసుకొన్న పూజవల్లనో అతనికి ఈజన్మలో లక్ష్మీదేవికూడా కటాక్షించడంవల్ల అంతా ఒకయేభై, అరవై యెకరాల మాగాణిసేద్యమూ, ఒక డెబ్భైయెకరాల మెట్టసేద్యమూ, ఇంట్లో కావలసినంత పాడీ పంటా లభ్యమయి, జీతగాళ్లూ నాతగాళ్లూ కలిగి మొదటినుంచీ అతగాడి కమతం కొంత అట్టహాసంతోనే జరుగుతోంది. అదీకాక గ్రామంలో జరిగే చిల్లరతగవుల్లోనూ, ఇచ్చిపుచ్చుకోవడాల్లోనూ మాటకారికాబట్టి తరుచు చిన్నపరెడ్డికాడికే పార్టీలు వస్తూవుండడం, అతడు పంచాయతీచేసి వ్యవహారాలు పరిష్కారంచేయడం జరుగుతూఉన్నందువల్ల, ఈవిధంగాకూడా అతనికి గ్రామంలో నలుగురిలోనూ కాస్త పెద్ద అనిపించుకోవడానికి హేతువైంది.

ఇక చిల్లరబాపతు అలగాజనానికి ఇతడంటే డొక్కలో మెదులుతూఉంటాడంటే విడ్డూరమేమిన్నీ లేదు. గ్రామమునసబూ, కర్ణమూ – ఇద్దరూకూడా ఒకరకంమనుషులైనందువల్లనో, లేక అతని జననకాలనక్షత్రబలిమివల్లనో కాలక్రమేణా గ్రామంలోని సివిల్, క్రిమినల్ అధికారాలన్నీ చిన్నపరెడ్డి స్వాధీనపెట్టుకొని అమలుజరుపుతూవచ్చాడు. అతనిమాటంటే సుగ్రీవాజ్ఞా, అతడంటే సింహస్వప్నమూ అయింది అలగాజనానికి. ఆఖరుకు అతనిపలుకుబడి–అతడు నందంటే నందీ, పందంటే పందీని. ఎప్పుడు ఏంతెచ్చి నెత్తిమీద పెట్టుతాడో అని బీదలంతా హడిలి జీవిస్తున్నారు.

నరిసి తనఉద్యోగంలో మిగుల్చుకొన్న యిళ్లల్లో చిన్నపరెడ్డియిల్లు ఒకటి. రెడ్డి చెప్పుల్లో ఒకచెప్పు ఈమధ్య కుక్క ఎత్తుకుపోయి కొరికిపాడుచేయడంవల్ల అతడు నరిసిని పిలిపించి ఒక కొత్తచెప్పులజోడు తయారుచేసి తీసుకురమ్మని చెప్పాడు. ఒకవారంరోజులు వెసిలికయిస్తే తయారుచేయించి తీసుకొనివస్తానని చెప్పి నరిసి వెళ్లిపోయింది.

నరిసి కోరిన వారంరోజులగడువూ అంతకుపూర్వంరోజునే గడిచిపోయింది. కాని యింకా చెప్పులజోడు రాలేదు. కాలికి జోడులేకుండా తిరగడానికి రెడ్డికి ఇబ్బందిగాఉన్నది. ఈవారంరోజులూ ఎట్లాగో కష్టంమీద గడుపుకుపోయినాడు. పోనీ ఆరోజయినా తెస్తుందేమో అని పొద్దుటినుంచీ చూచాడు. కాని నరిసి రాలేదు. ఉదయాన్నే ఒకసారి తన సేద్యగాణ్ని నరిసియింటికి పంపాడు. అది యింటికి రాలేదని పోయినమనిషి చెక్కావచ్చాడు. ఆరోజు తూర్పుచేలోకి—ఓరెండుమైళ్లదూరం—రెడ్డి కుప్పనూర్పుకి పోవలసివచ్చింది. వైశాఖమాసం మధ్యాహ్నం పన్నెండుగంట లయింది. అప్పుడే భోంచేసి రెడ్డి బయిటికి వాకిట్లోకి వచ్చాడు. ఎండ తీక్షణంగా కాస్తోంది. జరూరుగా పోవలసినపని. కాలికి చెప్పులు లేవు. పోనీ ఎవరివైనా ఎరువు తీసుకుపోదామనుకొంటే సమయాని కెవరూ

తటస్థపడలేదు. ఇంట్లోకివెళ్లి పొగాకుకాడఒకటి తీసుకు చుట్టచుట్టి నోట్లోపెట్టాడు. అగ్గిపెట్టె తీసి ముట్టించాడు. శరీరంలో ఒకవిధమైన చురుకుదనం కలిగింది: నరిసి చెప్పులు తీసుకువస్తానని చెప్పినగడువు దాటిపోయి సెకండ్లు, నిముషాలూ, గంటలూ గడిచినకొద్దీ— గడిచిపోతూవున్నదని తలచుకున్నకొద్దీ — చిన్నపరెడ్డికి లోపల కుతకుతపుట్టి ఉడుకు ప్రజ్వలిస్తోంది. చిరుచెమటలుపోసినవి. ఆడదాని కింతనిర్లక్ష్యమా అనుకొన్నాడు. ఇట్లా ఆటలు సాగనిస్తే తనసంగ తేమికావా లనుకొన్నాడు. నిట్టూర్పు లధికమైనవి. నోటిలో పెట్టినచుట్ట బ్రహ్మాండంగా కాలిపోతూఉన్నది. నిట్టూర్పుతో పీల్చినగాలికి రెడ్డికి నోటిలోకీ ముక్కులోకీ ధూమసముదాయం ఎక్కిపోతున్నది. రెడ్డికి కళ్లెర్రబారినవి. పీల్చిన పొగ ముక్కుపుటాలగుండా, పళ్లసందులగుండా బయటికి మబ్బుతెరలల్లా వస్తూవుంది. నట్టనడి ఆకాశాన్నుంచి భగవానుడు తనసహస్రకిరణాలతోనూ లోకాన్ని పొదిగి వేడెక్కిస్తున్నాడు. రెడ్డికి శరీరం వేడెక్కిపోతోంది. నరిసి యింకా రాలేదు. కాళ్ళకు చెప్పులు లేకుండా పొలం పోవడమా? మానడమా? వెళ్ళక విధిలేదు. పైన ఉత్తరీయం వేసుకొన్నాడు. చేతిలో కర్ర పుచ్చుకొన్నాడు. సమయానికి గొడుగు అగుపడలేదు. దాన్ని వెతకడానికికూడా అతనికి స్థిమితం లేకపోయింది. ఇంట్లో ఆడవాళ్లు భోజనంచేస్తున్నారు. పొలంపోదా మనుకొని రెడ్డి నడవదాటి నాలుగడుగులువేసి వీధిగుమ్మంలోకి వచ్చేవరకు నరిసి ఒక చిన్నవెదురుపేళ్ళబుట్టలో ఒకజతచెప్పులు కొత్తవి తీసుకువచ్చి గుమ్మంలో అతని కెదురుగా పెట్టింది.

“నిన్న తీసుకువస్తానని చెప్పి ఇంతవరకూ తీసుకురాకుండా ఎందు కాలస్యంచేశావే రండా” అని రెడ్డి గ్రుడ్లు వురిమి అదలించాడు.

“సామీ! నా కింటికాడ సంతనలేదుగదా. ఏఅయ్యనో కాళ్లూకడుపూ పట్టుకొని ఉద్యోగంచేయించుకోవాలి. నేను బ్రతిమలాడిన మాదిగాడు నిన్న మాపటికి తయారుచేసి తీసుకువచ్చాడు. కొత్తచెప్పుల కాముదంరాసి తీసుకువద్దా మనుకొని పొద్దుటేలనుంచి ఆముదంకొనడానికి చేతిలో డబ్బులేక, తిరిగితిరిగి, ఆవీధి కోమటాయన్ని బతిమలాడి ఇంత ఆముదపుచుక్క పెట్టించుకొని చెప్పులకు పట్టించి తెచ్చా. ఆముదం పెట్టకుంటే తమరు కోపంచేస్తారని అది పెట్టించేవరకు ఈయేలయింది సామీ” అని నరిసి గడగడ వణుకుతూ తడబడుతూ జవాబు చెప్పీచెప్పకమునుపే చిన్నపరెడ్డికి ప్రపంచం తెలియలేదు. శరీరం అతనిస్వాధీనం తప్పిపోయింది. ముఖం ఎర్రబారింది. కోపంతో వళ్ళంతాకంపించిపోతోంది. పిడుగులుపడేటట్టుగా ఉరిమి, “ఊఁ లంజా! నీ కాముదం చిక్కలేదుగా! తెస్తా నన్న వేళకు తేక ఇంత అలక్ష్యమా? మాదిగలంజె కింత కావరమా?” అంటూ పిచ్చుకమీద

బ్రహ్మాస్త్రం ప్రయోగించినట్టు, తనచేతికర్రతో ఈడ్చి నరిసిని మెడమీద కొట్టేవరకు 'చచ్చాను దేవుడా' అని అరుస్తూ, వాతంకమ్మిన కుక్కలాగ గిరగిర గిరగిర తనచుట్టూ తాను నాలుగుసార్లు తిరిగి నడివీధిలో కిందపడి కర్మసాక్షి సూర్యుడికేసి ముఖంపెట్టి కళ్లు తేలేసింది.

౨

చిన్నపరెడ్డి కుప్పనూర్పుకాడికి తూర్పుపొలం పోవాలనుకొని బయలుదేరి వాకిట్లో కొస్తే ఇంతగ్రంథం జరిగి నరిసిప్రాణం హరీఅంది. వాకిట్లో నడివీధిన శవం పడివుంది. వీధిలో ఇటూఅటూ పారజూచాడు రెడ్డి. మిట్టమధ్యాహ్నం, భోజనాలసమయం, వీధిలో అంతా నిశ్శబ్దంగా ఉంది. జనసంచారం లేదు. కాని ఏమిచేయడానికీ రెడ్డికి ఆలోచన తోచలేదు. కళ్ళకు కమ్మిన కావరంకొద్దీ బుద్ధి మట్టగించి ఆవుద్రేకంలో అంతపని చేశాడు రెడ్డి. ఇప్పుడు అతనికి తలవేడి తగ్గింది. క్రోధం చల్లారింది. ఇది మానవప్రపంచమని తెలిసింది. శవాన్ని ఎంతసేపని ఆప్రకారం వాకిట్లో ఉంచడం ? ఎవరికంటా పడకుండా ప్రస్తుతం దాన్ని దొడ్డిగుమ్మాన్న వాములదొడ్లోకి చేర్పిస్తే, తర్వాతవిషయం నిదానంగా ఆలోచించుకో వచ్చు ననుకొన్నాడు. కాని శవం దొడ్లోకి చేరేవుపాయం ఏదీ ? తన సేద్యగాం డ్లందరూ కుప్పనూర్పులో ఉన్నారయ్యె. ఇంట్లోకి పరుగెత్తా డతడు. భార్యా, అతనితల్లీ అన్నం తింటున్నారు. దాసీపనిచేసే యానాది లక్ష్మి పడమటింటి వసారాలో కూర్చొని బియ్యం బాగుచేస్తోంది. ఖంగారులో ఏమీ తోచక భార్యను పిలిచి ఇట్లా జరిగిందని తడబడుతూ చెప్పాడు. తల్లి చెవినిబడింది విషయం. అమ్మయ్యో అని తల్లీ భార్యా గుండెలు బాదు కొన్నారు.

"ముందు శవాన్ని వాములదొడ్లోకి చేరుద్దాం రండి. ఆవిధాన వీధిలో ఉంచడానికి వీలులే"దన్నాడు రెడ్డి.

"సరే! యానాది లక్ష్మినిగూడా పిలుస్తాను. ఉండు" అని భార్య లక్ష్మిని పిలిచింది; దానితో రహస్యంగా చెప్పింది విషయం. సంగతంతా వినేవరకు లక్ష్మికి హడలెత్తి "నావల్లకాదమ్మా ఈపని" అని ఊరిబయట తనగుడిసెకాడికి పేరెంతీసిం దది. "ఆలస్యం అవుతోంద్రా" అనేవరకు, తల్లీ భార్యా రెడ్డీ ముగ్గురూ కలిసి వీధిలోకి వచ్చారు. రెడ్డి తిరిగి ఇటూఅటూ వీధిలో నాలుగువైపులూ పరకాయించి చూచాడు. జనసంచారం లేదు. ఇదే సమయం అనుకొని ముగ్గురూ చెయ్యిచేసుకొని శవాన్ని వాకిటగుండా వాములదొడ్లోకి చేర్చి ఎండుగడ్డివాములో, లోతుగా దూర్చి బయటికి కనిపించకుండా గడ్డి కప్పి వచ్చేశారు.

కాని రెడ్డికి మనస్సులో దిగులుగానే ఉంది. తాను చేసినపని ఎవరికంటా పడలేదని నమ్మకమేనా? లేక ఎవరికంటనైనా పడిందా? అని అదే ఆలాపన అతనికి. గుండెలు కొట్టుకొంటూనేయున్నవి. తిన్నఅన్నం అంతా నీరైపోయింది. ముచ్చెమటలు పోసి శరీరం నిస్సత్తు వయిపోయింది. మాదిగశవాన్ని తాకినందుకు ముగ్గురు వాహకులూ వీధితలుపూ, దొడ్డివాకిలీ గట్టిగా లోతట్టు బిగించి సందులోని బావిదగ్గర వెంటనే స్నానంచేసి గుడ్డలు మార్చి చలవమడతలు కట్టుకొన్నారు. "శుభంవలె ఇదేం ఖర్మం వచ్చిందర్రా నిండుయింట్లోనూ" అని తల్లి ముసలిది కంటనీ రెట్టుకొంది. "నోరువిప్పితే గొంతుక పిసుకతా"నని రెడ్డి గదమాయించాడు.

మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటా రెండుగంటలు కావచ్చింది. సూర్యుడు కొద్దిగా పడమటికి జారుతున్నాడు. రెడ్డి మళ్లా చుట్ట ముట్టించి తూర్పువసారాలో ఇటూఅటూ పచార్లు చేస్తూ తడిసినతల విప్పుకొని జుట్టు ఆరబెట్టుకొంటున్నాడు. కర్తవ్యం ఏమీ స్ఫురించడం లేదు. అంతా చికాకుగానే వుంది. రిచ్చపాటుదశలోనే ఉన్నాడు.

ఇంతలో రెడ్డికి చెప్పు లిచ్చివస్తానని చెప్పి రేపటేళనంగా పోయినఅమ్మ యింటికాడ కూడయినా వండకుండా పొద్దు పడమటికి వాలినా రాలేదే అని పొద్దుటేలనుంచీ కూడూ నీళ్ళూలేక చూసిచూసి కళ్లు కాయలుకాసి ఆకలికి శోషవచ్చి, అయినా రెడ్డిగారియింటికి పోయి విచారిస్తే మందల తెలుస్తుందని నరిసికొడుకూ, కూతురూ — ఇద్దరూ కలిసి రెడ్డికెదురుగా వీధిగుమ్మంలో ప్రత్యక్షమైనారు.

"అయ్యా! మాఅమ్మ మీకాడికి చెప్పులు తెచ్చిందే. ఏడబోయిందీ?" అని పిల్లలిద్దరూ రెడ్డి నడిగారు.

రెడ్డికి ప్రాణాలు నిలువునా ఎగిరిపోయినవి. నిలుచున్నమనిషి తటాలున కిందిచీడీమీదికి చతికిలబడ్డాడు. నోటిలోచుట్ట జారి కింద పడిపోయింది. కాళ్ళూ, చేతులూ పటుత్వం తప్పిపోయినవి. పసిపిల్లకాయ లిద్దరూ అతనికళ్లకు పెనుభూతాల్లాగా కనిపించారు. పిల్లలు వాకిట్లోనుంచి కదలలేదు. జవాబివ్వకుండా ఎంతసేపని ఊరుకోగలడు రెడ్డి? ఇంత మాత్రానికే యింత అధైర్యపడితే ఇక ముందు జరుగవలసినకథంతా ఎట్లాగ నడవడం? ధైర్యం చిక్కబట్టుకోవా లనుకున్నాడు. సకిలించాడు. గొంతు సవరించుకొన్నాడు. చాచుకొన్నకాళ్లు ముడుచుకొన్నాడు. మూతిమీద చేయివేసుకొని మీసం సవరించుకొన్నాడు. జుట్టు దులిపి ముడిగట్టాడు. భార్యను పిలిచి మంచినీళ్లు తెప్పించుకొని ఓలోటానీళ్ళు తాగాడు. పిల్లకుంకల్ని క్షణంలో నమ్మించగలం అనుకొని,

"ఒరే మీఅమ్మ చెప్పు లిచ్చి అప్పుడే యింటికి పోయిందిరా, ఇక్కడ లేదు. అది ఇంటి కింకా రాలేదూ?" అన్నాడు.

"లేదయ్యా! పొద్దుటేలనుండి మాకు బువ్వ లేదు. ఇంకా యింటికి రాలేదు. ఎక్కడకు పోయిందో" అని వా ళ్ళన్నారు.

"పొండి, పొండి, ఇంటికి పొండి. మీఅమ్మ ఇక్కడ లేదు. ఎందు కెండలో తిరుగుతారు? పొండి" అని తొందరచేసి కూడులేక ఆకలికి మాడుతున్న పసిపిల్లకాయల కింత అన్నమైనా పెట్టిపంపితే బాగుండునన్న ఆలోచనైనా లేకుండా వా ళ్లిద్దరూ తనదృష్టి పథంనుండి తొలగి బయటికిపోతే చాలు ననుకొని, ఆత్రంతో వాళ్ళను తొందరపెట్టి పంపి వేశాడు. దిక్కూదెసాలేక, దారీతెన్నూ తోచక వచ్చిన కుర్రకుంకలు వచ్చినట్టుగానే యింటికి పోయారు.

3

మధ్యాహ్నం మూడుగంట లయింది. కాలచక్రం గిర్రున తిరిగిపోతోంది. చీకటి పడితేనేగాని తను తలపెట్టినకార్యం సాగదని, ఎప్పుడు పొద్దుగుంకుతుందాఅని రెడ్డి కొంత సేపు ఆత్రపడ్డాడు. కాని అంతలోనే అతనికి పొద్దు గుంకుతుందంటే భయంకూడావేసింది. మొత్తానికి మనిషి కొంచెం జంకాడు. మొదటున్న ధైర్యం ఇప్పుడు లేదు. గుండె బిగువు జారింది. కాని బయటి కట్లా కనిపించకూడదని మేకపోతుగాంభీర్యం తెచ్చిపెట్టుకొన్నాడు. ఆఖరుకు పొద్దు గుంకింది. చీకటిపడింది. రాత్రి ఎనిమిదిగంట లయింది. తొమ్మి దయింది. నెల యింకా పొడవలేదు. అతని సేద్యగాళ్లల్లో కొంతమంది యింటికి వచ్చారు. వాళ్ళలో ఇద్దరిని-జెబ్బపుష్టీ, పిక్కబలిమీ గలవాళ్లని-చాటుకు పిలిచాడు రెడ్డి. భయపడవ ద్దన్నాడు. ఇదిగో పదిరూపాయలనోటు, ఈనాం తీసుకోం డన్నాడు. జరిగినవిషయం అంతా చెప్పాడు.

"మీరు రెండోఆలోచన లేకుండా ఈశవాన్ని ఊరిబయట పొగడదొరువులో పారేసిరావాలి. ఇదిగో పదిరూపాయలనోటు. ఊఁ! రెండో ఆలోచనచెయ్యడానికి వీలు లేదు. తొందరగా రావాలి. చూడండీ, ఈరెండు ఈతచాపలలోనూ శవాన్ని చుట్టి తీసు కొనిపొండి. అయిదునిముషాల్లో పని పూర్తిచేసుకురావాలి" అన్నాడు రెడ్డి.

పదిరూపాయలనోటు చూచేవరకు ఇద్దరుముతరాచువాళ్లకూ మేరువు దొరికిన ట్లయింది. నడుంకట్టారు వాళ్లు. వామికాడికి పోయారు. దీపం తెచ్చేదాఅని రెడ్డి అనేవరకు వద్దన్నారు. శవాన్ని చాపలో చుట్టారు. కాళ్లతట్టు ఒకరూ, తలతట్టు ఒకరూ ఎత్తు కొన్నారు. దొడ్డిగుమ్మంకాడికి వచ్చారు.

కొత్త చెప్పులు

"ఉండండి! ఉండండి" అని రెడ్డి వాళ్లను అదలించాడు. తాను తలుపు వోర వాకిలిగా తీసి ముందు వీధిలోకి పోయాడు. రాత్రి పదిగంటలు దాటివుంటుం దనుకొన్నాడు. వీధిలో నిశ్శబ్దం గమనించాడు. ఇక వెళ్ళండన్నాడు. ముతరాచు లిద్దరూ కళేబరాన్ని వీధి దాటించారు.

ఇక రెడ్డికి కాస్త స్థిమితం ఏర్పడుతూ ఏర్పడుతూ వుంది. కాని పోయినమనుష్యులు తిరిగి తన కళ్ళపడేవరకూ అతనికి పూర్తిశాంతి చిక్కేటట్టు కనపడలేదు. ఇంతలో వెళ్లిన వాళ్లు పావుగంటలో వచ్చి జయభేరీ మోగించారు. రెడ్డి 'అమ్మయ్యా!' అనుకొని భోజనానికి లేచాడు.

నరిసిపిల్లలిద్దరూ ఆపగలూ, ఆరాత్రీ పక్కయింటి మాదిగయింట్లో కూడుతిని దిగులుతోనే ఆరాత్రంతా గడిపారు. తెల్లవారింది. సూర్యుడు తిరిగీ తనధర్మం నిర్వర్తించడానికి ప్రాక్పీఠాన్ని అధిష్ఠించి ఈవిశ్వప్రపంచంలో జరిగే సమస్తకర్మలూ వీక్షిస్తూ, వాటికి సాక్షీభూతుడైన ప్రత్యక్షదేవతవలె ప్రకాశించిపోతున్నాడు. బారెడు పొద్దెక్కేసరికి ఎవరిదో ఆడదానిశవం ఊరిగమిడి పొగడదొర్వులో పైకి తేలిందని గ్రామంలో పుకారు పుట్టింది. గ్రామమునసబు వెట్టినౌకర్లను పిలిపించి శవాన్ని బయటికి తీయించిచూచి మాదిగనరిసి శవంగా గుర్తించి మాదిగవాడకు కబురుచేశాడు. మాదిగవాళ్ళంతా చుట్టబెట్టుకొని నరిసిపిల్లకాయలతోసహా దొరువుకాడికి వచ్చారు. శవాన్ని చూచారు. నరిసి పసిపిల్లలిద్దరూ ముందుకు వచ్చి శవంమీదపడి గొల్లుమన్నారు. "అయ్యో! పసిపిల్లకాయ లిద్దరినీ అన్నాయంచేసి పోయిందే" అని పిన్నాపెద్దా అందరూ దుఃఖించారు. కూడా వచ్చినవాళ్లు పిల్లవాళ్లని ఇవతలికి తీసి ఓదార్చారు.

పిమ్మట గ్రామమునసబు పోలీసువారికి రిపోర్టుచేయడంతోటే పదకొండుగంటలికి వచ్చివాలారు వారు. ఈలోపల ఎట్లా పొక్కిందో ఆనోటా ఆనోటాబడి అసలువిషయం—చిన్నపరెడ్డి నరిసిని కర్రతో కొట్టి చంపి రాత్రివేళ శవాన్ని దొరువులో తోయించాడని—ఊరూవాడా పొక్కిపోయింది. లోకం నోరుమూయడానికి మూకు డేదీ? సూర్యుడు నడినెత్తిమీదికి వచ్చేకొద్దీ గ్రామంలో పుకార్లు బలమైపోతున్నవి. కాని ప్రత్యక్షసాక్ష్యం మాత్రం రాలేదు.

ఒక సబినస్పెక్టరూ, ఒక సార్జెంటూ, ఇద్దరు కనిష్టీబులూ వచ్చారు. గ్రామంలో అడుగుపెట్టీపెట్టంగనే పసికట్టారు సంగతి. వారిముక్కుకి కమ్మంగా తగిలింది వాసన. అసలే పాముచెవులయ్యె వాళ్లవి. అందులోనూ ఇసుకలోనుంచికూడా నూనె పిండగల చాతురీ ధురీణులు వాళ్లు, ఘటనాఘటనసమర్థులు. ఇకనేం, రొట్టెవిరిగి నేతిలో పడినట్టయింది. ఇక

సవాలక్షగ్రంథం జరిగించవచ్చు. సబినస్పెక్టరు బాగా సార్వీసుగలచెయ్యి. బహుబింకంగానూ, బెట్టుగానూ నడిపాడు గ్రంథం.

చిన్నపరెడ్డి పట్టూవిడుపూగలమనిషి; ప్రవాహం పొంగి అలలు మీదికివచ్చినపుడు క్రిందికి వంగి తాకుడు తప్పించుకొనే నేర్పరి. అలవాటులేనిపని చేసినందుకు మొదట్లో కొంత అధైర్యపడి కలగదొక్కుకొన్నా రెడ్డి క్రమేణా గంటలు గడిచినకొద్దీ ఆంతరంగికులైన ఒకరిద్దరు కావలసినవాళ్ళతోనూ, మునసబుతోనూ సంప్రదించుకొని ఎటువచ్చి **ఎట్లా తిరుగుతుందో** వ్యవహారం అని తనజాగ్రత్తలో తాను ఉన్నాడు. త్రినేత్రుడికి తెలియకుండా పోలీసువారికీ వీరికీ సంధానం జరిగిపోయింది. చిన్నపరెడ్డి ఇనుపపెట్టికాడికి పోయి లక్ష్మీదేవిని స్తవంచేశాడు. ప్రత్యక్షమై, ముల్లోకాలూ సవరించుకొనివస్తానని బయలుదేరింది దేవి. పోలీసు లెవ్వరూ చిన్నపరెడ్డి యింటివైపుకూడా మెదలలేదు పాపం. దక్షిణపు గమిడిలోవున్న గ్రామమునసబుయింట్లోనే భోజనం వగైరాలకు పోలీసులకు బస. కర్మకాండ యావత్తూ సహస్రనామార్చనతో అక్కడనే ఓపావుగంటలో పూర్తయిపోయింది.

అయిదుగురు పంచాయితీదార్లు మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటకు వెలిశారు. "కడుపులో నొప్పివల్ల బాధపడుతూ, ఆబాధ భరించుకోలేక నరిసి నిన్నటిరాత్రి ఊరిగమిడి దొర్వులో పడి ఆత్మహత్య చేసుకొన్నదిగాని ఇతర అనుమానాస్పదమైన కారణము లేమిన్నీ లేవని పంచాయితీదార్లమైన మాఅభిప్రాయం"అని తీర్పిచ్చి సంతకాలుపెట్టారు పంచాయితీదార్లు. అనుమానా లేమిన్నీ లేనందున శవాన్ని డాక్టరుపరీక్షకు పంపవలసిన అవసరం లేదని పోలీసువారు శవాన్ని మాదిగెలవశం చేయగా దాన్ని తగురీతిని దహనం చేశారు.

ఎవరిదారిన వారు వెళ్ళారు. మాదిగెలకు సమాచారం యావత్తూ తెలిసి వాళ్లు మనస్సుకితెచ్చుకొని బలవంతుడైనప్పటికీ చిన్నపరెడ్డిచేసిన దురంతానికి కోపం పట్టజాలక అక్కసం వెళ్ళగక్కుతూ, వాళ్ళలో వాళ్లు మీటింగులుపెట్టుకొని అప్పటిలో ఏమీ బహిరంగంగా చేయ దలపెట్టకుండా, సమయంవచ్చినపుడు ఈరెడ్డిని ముప్పతిప్పలాపెట్టి మూడుచెరువులనీళ్లూ తాగించాలని తీర్మానాలుచేసుకొని నివురుగప్పిననిప్పులా గమ్మునని పలక్కుండా ఊరుకొన్నారు.

౪

ఆరోజు కారోజు వ్యవహారంఅంతా పరిశపారిపోయి చిన్నపరెడ్డి మనస్సు స్థిమితపడింది. యథాప్రకారం అతను తనకార్యాలన్నీ చక్కపెట్టుకొంటూ మామూలుగా వీధిలో నలుగురిలోకీ రావడం చేయడం జరుగుతోంది. అంత హడావుడిలోనూకూడా నరిసి

తెచ్చినచెప్పులు మరచిపోకుండా అప్పుడే లోపల వోబుట్టలో భద్రపరిచివుంచాడు. కాని కథంతా తలక్రిందయేవరకు ఈగొడవలోపడి చెప్పులసంగతే మరిచాడు. పోలీసువారు వెళ్లిన మూడోరోజున తనకి బయటికిపోవడానికీ చేయడానికీ ఎండల్లో కష్టంగాఉన్నందువల్ల అతను కొత్తచెప్పుల్ని బయటకుతీశాడు. తీసి కాలు పెట్టబోయేవరకు అతనికి నరిసి తటాలున జ్ఞప్తికివచ్చింది. కాలు చెప్పులో దూరడానికి జంకింది. ఒక్కనిముషం నిదానించి ధైర్యం తెచ్చుకొని రెండుచెప్పులూ కాళ్లకు తొడిగాడు. రెండు మూడురోజులు ఆచెప్పులతోనే పొలంఅంతా తిరిగాడు. చెప్పులు కుట్టడంతీరూ అంతా షోకుగానేవున్నది. కిర్రుకూడా ఉంది. కుట్టడం మొగవాడు కుట్టినాడు కాబట్టి లోపంలేకుండానే తయారుచేశాడు. కాని కొత్తచెప్పులకి ఆముదంవేయడంమాత్రం ఆడది నరిసి అనడంవల్ల చమురు అంతబాగా పట్టలేదు చెప్పులకు. అందులో మండు వేసవికాలం అవడంచేత ఎండలకి చర్మం బహు బిరుసెక్కి కొయ్యబారిపోయివుంది. అవసరంకొద్దీ చెప్పులకు చమురు బాగా పట్టిందా లేదా అనేఆలోచన లేకుండా తెచ్చినచెప్పులు తెచ్చినట్లుగానే తగిలించి చిన్నపరెడ్డి పరధ్యానంతో ఇతరపనులమీద తిరుగుతూవచ్చాడు. కాని మూడోరోజుకి, కుడికాలుచెప్పు ఒరుసుకొని పాదంమీద రెండుచోట్ల కరిచింది. దానితో రెండు చిన్నపుళ్ళయినవి. దీనితల్లి కడుపుకాల చెప్పు కరిస్తే తగనిబాధ! అయినా ఇదేంచేస్తుందని పాపం లెక్కపెట్టకుండా మొండికెత్తి తిరిగాడు రెడ్డి. పాదంమీద లేచినపుళ్లు నీళ్లల్లో తడిసినవి. చెప్పులు కరిచిన పుండు నీళ్లల్లో తడవకూడదంటారు మరి. తడవడంతో అవి నీరుపోసి బొబ్బలెక్కినవి. అదే పోతుందని లెక్కపెట్టకుండా చిన్నపరెడ్డి ఆపుళ్లమీదనే మళ్ళా చెప్పులుతొడిగి మొండికెత్తి, బండతనంతో మరిరెండురోజులు తిరుగుతూవచ్చాడు. మళ్ళా యథాప్రకారం కాలు తడుస్తూనేవుంది. దీనికితోడు భోజనంలో పెసరా శనగా మొదలయిన పప్పుదినుసులు తగులుతూ వచ్చినందున పుళ్లురెండూ చీముపోసినవి. దానితో కాలుకొంచెం బలువుచేసింది. పోటు జాస్తీ అయింది ఆరోజుకారోజు. కొంచెం పులకరంకూడా తగిలింది. పూర్వపు మొండితనంతో తిరగడానికి వీలులేకపోయింది. కాని చెప్పులు తిరిగి తొడగకపోయినా పుళ్లకి వెంటనే తగిన చికిత్సచేయడానికిమాత్రం అత డుపేక్షచేసి, పైగా భోజనంలో మామూలు ప్రకారం మజ్జిగా పెరుగూవగైరాలు యావత్తూ వేసుకొని తింటూవచ్చాడు. అందువల్ల కాలిమీద రెండుపుళ్లూ క్రమేణా వృద్ధిఅయి బాధ ఎక్కువైంది. మంచం ఎక్కేస్థితికి వచ్చింది. అప్పటి కప్పుడే పదిరోజులైంది. కాలిపోటువల్ల రాత్రిళ్ళు నిద్రలేదు. కూచోనివ్వదు, నిలవనివ్వదు, పడుకోనివ్వదు కాలు. అప్పటికి గ్రామంలో చట్కారివైద్యాలు కొన్ని చేయించాడు. ప్రయోజనం లేకపోయింది. పదిహేనురోజు లైంది. అన్నహితవు తగ్గింది శరీరం నీరసించింది. బాధ జాస్తిఅయింది. మనిషి సగమయిపోయాడు. ఏమిచేయ

డానికీ తోచలేదు. అందులో చైత్రవైశాఖమాసాలు—మండువేసవి. తగనిదాహం—రోజుకు ముప్ఫై, నలభైసార్లు అల్పాచమానం—నిస్సత్తువ—లేవలేనిస్థితి వచ్చింది. మంచం మీదనే సమస్తమూ జరుగుతున్నవి. ఏమేమి వైద్యాలో చేశారు. ఎందరెందరికో మొక్కుకొన్నారు. కాని రెడ్డికి నయంలేదు. ఇరవైరోజులైంది. నెల్లాళ్లుకూడా అయింది. సేద్యం సాద్యం విచారణంతా జీతగాళ్లకే వదిలేశాడు రెడ్డి. ఇంటో ఇతరసంతన లేకపోయె. తల్లీ భార్యా అస్థులరిగిపోయేటట్టు చాకిరీ చేస్తున్నారు.

ఇంట్లోస్థితి ఈవిధంగా ఉండగా మూలిగే నక్కమీద తాటికాయ పడ్డట్లు చిన్నపరెడ్డి ఎద్దులలో ఏనుగుపిల్లలాంటి మూడువందలరూపాయల ఖరీదుచేసేఎద్దుకు ఇపిరివాపువల్ల జబ్బుచేసి మూడోనాటికల్లా ఠాంఅని నల్లరాయి బద్దలైనట్లు బద్దలయి పశువులదొడ్లో చచ్చిపోయింది. ఆసంగతి వినేవరకు చిన్నపరెడ్డికి నవనాళ్ళూ కుంగిపోయినవి. దొడ్లో ఉన్న ఎద్దును చూడాలని కోరికపుట్టి అత డొకటిరెండుసార్లు లేచాడుగాని కాలు కింద పెట్టలేక పోయాడు. ఆఖరుకు అతని బలవంతంమీద అతను పడుకొన్న నులకమంచాన్ని నలుగురు సేద్యగాండ్లు సాయంపట్టి మంచంపళంగా అతన్ని దొడ్లోకి తీసుకుపోయి చచ్చినయెద్దును చూపించారు. ఎద్దును చూచేవరకు చిన్నపరెడ్డి బొరుమని ఏడ్చాడు. బెంబేలుపడవద్దని ధైర్యంచెప్పి యింట్లోవాండ్లు తిరిగి మంచాన్ని లోపలికి సాయంపట్టించారు.

ఉదయం పదిగంటలకు చచ్చింది ఎద్దు. సామాన్యమైనఎద్దు గాదు. పిల్లయేనుగువలె మంచిబలంమీద ఉన్నది. దాన్ని బయటికి తీయాలంటే ఏనలభైమందో కావాలి. చిన్నపరెడ్డి మాదిగవాళ్ళకి కబురంపాడు. దొరికింది సమయం అనుకొన్నారు మాదిగలు. నరిసి వాళ్లకడుపులో పెట్టిపోయినచిచ్చు చల్లారలే దింకా. ఆనాటికానాడు నిజం పూసగుచ్చినట్టు ఒక్కొక్కసంగతే చెవినిపడేవరకు వాళ్ళకు రగిలిపోతోంది కడుపులో. అందులో పట్టుపట్టారంటే అతి మూర్ఖప్పట్టు వాళ్లది. హఠంపట్టితే త్రిమూర్తులు దిగివచ్చినా ససేమిరా అనేరకం. అదిగాక ఇప్పటికి ఎన్నితరాలనుంచో గ్రామంలోకల్లా పెద్దమాదిగ అని గౌరవంతో బహుచాకచక్యముతోనూ తెలివితేటలతోనూ మాదిగవాడలో అనాది కట్టుబాటులు చెడకుండా జరుపుకొన్నారు నరిసిమొగుడు ఆదిగాడూ, వాడితాతముత్తాతలూను. అట్లాంటి గౌరవంగల కులపెద్దకుటుంబానికి నేటికి చిన్నపరెడ్డిహయాంలో ఇన్ని కడగండ్లు వచ్చినందుకు మాదిగలందరూ శివమెత్తి పరవళ్ళుతొక్కుతున్నారు. ఏమైనాసరే ఆరుమూడైనా మూడారైనా సరే చిన్నపరెడ్డియింటికి ఉద్యోగానికిమాత్రం మాదిగవాడయినవా డెవ్వడూ పోగూడదని ప్రమాణాలుచేసుకొన్నారు. చుట్టుపక్కల పదిమైళ్ళ

దూరంలోగల అన్నిపల్లెల్లోనూ మాదిగవాళ్ళందరికీ వీళ్లే పురెక్కించి సమ్మెకట్టించారు. చిన్నపరెడ్డికి ఈసంగతి తెలియనే తెలియదు.

మాదిగ లెవ్వరూ రానన్నారన్న సంగతి పోయినమనిషి వాపసువచ్చి చిన్నపరెడ్డితో చెప్పాడు. రెడ్డి మంచంమీద ఉన్నాడు. పుళ్లురెండూ క్రమేణా పెరిగి కాలంతా వ్యాపించి పాదమంతా అలుముకొని ఒక పెద్దవ్రణమైంది. పొద్దు గూకవచ్చింది. ఉదయం పదిగంటలకు చచ్చినయెద్దు సాయంత్రంవరకూ అట్లాగే వున్నది దొడ్లో. దేనికని తాపత్రయపడగలడు పాపం చిన్నపరెడ్డి? ఇంట్లో ఆడసంతనాతప్ప మగసంతనా లేకపోయె. జీతగాళ్లూ సేద్యగాళ్లూ వోయేడెసమండుగు రున్నప్పటికీ వాళ్ళవల్ల అయ్యేపని కాదయ్యె ఇది. వ్యవహారమంతా అడ్డంతిరిగినట్టు కనిపించింది. రెడ్డి తాను స్వయంగా పోయి చూచుకొంటేనే గాని చక్కబడేటట్టు లేదు వ్యవహారం. స్వయంగా వెళ్లినప్పటికీ లాభంవుండేటట్టుగా లేదు. ఏమిచేయడానికీ తోచక గ్రామమునసబును పిలిపించి సంగతి యావత్తూ చెప్పాడు రెడ్డి. ఆరోజు చీకటిపడినందున మరునాడుదయాన్నే తాను మాదిగలను పిలిపించి విచారిస్తానని చెప్పి మునసబు వెళ్లిపోయినాడు.

మరునాడు ఉదయాన్నే మాదిగవాళ్లను పిలిపించి సంగతేమిటని విచారించి పరిష్కారంచేద్దా మనుకొన్నాడు మునసబు. కాని అప్పటికప్పుడే చాలాగాథ పెరిగి అనేక విషయాలు అతని చెవికివచ్చినవి. మాదిగలందరూ సభచేసి సమ్మెకట్టినారనీ, ఒకటి కాదు లక్షయిచ్చినాసరే ఈదెబ్బతోమట్టుకు చిన్నపరెడ్డిగుమ్మం తొక్కడానికి వీల్లేదనీ, ఆసాము లెంతహింసించినా వాళ్లు అన్నింటికీ తెగించివున్నారనీ యిట్లాంటివార్త లనేకం బయలుదేరాయి. తెల్లవారేవరకు గ్రామం అట్టుడికినట్లు ఉడికిపోతోంది. "అంత మదించి కిందూమీదూ తెలుసుకోకుండా ఆడదాన్ని హత్యచేస్తే ఊరికేపోతుందా" అని కొందరూ, "పాపం నెల తిరగకుండానే చిన్నపరెడ్డి కన్నికష్టాలు వచ్చిపడ్డ"వని కొందరూ, "డబ్బుచూపితే వాళ్లే వస్తారు. రా కేంచేస్తారు మాదిగ''లని కొందరూ అంటున్నారు. చిన్నపరెడ్డికి కావలసిన బంధువులందరూ మాదిగవాళ్లుచేసే ఆలోచనలకి ఆగ్రహాపూరితులై "ఈదెబ్బతో చూడు మాదిగవాళ్లను రూపుమాపుతా''మని హుమ్మస్సుతో గంతులేస్తున్నారు. వ్యవహారం శ్రుతిమించి రాగాన్న పడేటట్టుగా వున్నదని గ్రహించి మునసబు "రవంత నిదానించండోయ్. ఇట్లా తొందరపడే చిన్నపరెడ్డి యింతవరకూ తెచ్చాడు వ్యవహార మంతాను. పూర్వపురోజులు కా వివి. నిదానం మంచి"దని వాళ్లను శాంతపరుస్తూ వచ్చాడు. పేరుప్రతిష్ఠలమాట ఎట్లాగున్నా సమయాన్ననుసరించి మాదిగలను నయాన్నా భయాన్నా సాధించి చచ్చినయెద్దును బయటికి లాగించి కార్యం కొనసాగించుకోవడంకంటె మరోగత్యంతరం లే దనుకొన్నాడు మునసబు.

పదిగంటలు కావచ్చింది. తాను పిలిపించినా గ్రామంలోకి వచ్చేటట్టులేరు మాదిగలు. పూర్తిగా వేడిమీద ఉన్నారు. తొందరపడి ప్రయోజనంలేదనుకొన్నాడు మునసబు. అదిగాక మొట్టమొదట చిన్నపరెడ్డి చేసినదంతా దుర్మార్గంఅని అతనికీ తెలుసు. అందువల్ల మాదిగవాండ్లతో ఎట్లాఅంటే అట్లా అడ్డంతిరిగి మాట్లాడితే వీలులేదని గ్రహించాడు. ఒకసారి చిన్నపరెడ్డియింటికి పోయి మాట్లాడివచ్చాడు. అతడు మహాసముద్రంలో ఉన్నాడు. "నీయిష్టప్రకారం చేసి యెద్దును బయటకు సాగనంపే వుపాయం చూచి మానం కాపాడు మామా"అని చిన్నపరెడ్డి మునసబు రెండుచేతులూ పట్టుకొని దీనంగా ప్రార్థించాడు. మునసబు గ్రామచావడికి వచ్చాడు. గ్రామంలో ముఖ్యులు నలుగురు రెడ్లనూ పిలిపించాడు. విషయం సవిస్తరంగా చెప్పాడు.

"ఊళ్ళో చచ్చినగొడ్డును మాదిగాడు తీసుకుపోకపోతే మరొకరు వీళ్లతాత ఎవరు వచ్చి తీసుకొనిపోతారనుకొన్నారో ఈమాదిగలు? పిలిపించి నలుగురిలో అడగండి. ఈనాడు వీళ్లు కొత్తమామూలు తీసుకొస్తే అంతేనా? ఆయాటలు సాగవలసిందేనా? పిలిపించండి. ముందు పెద్దమాదిగవాణ్ణి పిలిపించి అడగండి" అని ఆనలుగురులో ఒకరెడ్డి అన్నాడు. సరేనని పెద్దమాదిగవాణ్ణి గ్రామరచ్చకు పిలిపించారు. మాదిగ లందరూ కూడబలుక్కొని "సరే పోయి నిజం చెప్పేసిరా. భయ మేముంది? మననేం కొడతారా చంపుతారా? చంపితే చస్తాం లే" అని పెద్దమాదిగను పంపారు. వాడు రచ్చకాడికి వచ్చాడు. రెడ్లు నలుగురూ "చచ్చిన యెద్దును తీసుకొనిపోయే ఆలోచనచేసి, ఏదో ఆయనవల్ల నాలుగు పావులు అదనంగానే ఈనాం తీసుకోండి" అని పెద్దమాదిగతో అన్నారు.

"మావాళ్లు వినేటట్టులేదు సామీ! నన్ను ముక్కలుగా కోసినాసరే. ఈదఫాకు ఈపనిమాత్రం చేయలేము." అని చెప్పి దణ్ణంపెట్టి పెద్దమాదిగవాడు వెళ్లిపోయినాడు.

వ్యవహారం ఆఖరుకు గడ్డుబారింది. డబ్బాశపెట్టినా తాడు పారేటట్టు కనిపించడం లేదు. ఎద్దు చచ్చి అప్పుడే రెండోరోజు. ఏనుగంతశవాన్ని దొడ్లో ఆవిధంగా పెట్టుకొని యింట్లో సంసారంచేయాలంటే భయంగా వుంది యింటిల్లిపాదికీని. ఏమి తీర్మానం చేశాడో తెలుసుకురమ్మని మునసబుకాడికి చిన్నపరెడ్డి మనిషిని పంపాడు. తాడు బిగుసుకొన్నదని అతడు జవాబిచ్చాడు. చిన్నపరెడ్డికి కాలిమీద రణబాధ జాస్తీగా వుంది. దొడ్లో పసరం బయటికి పోయేదారి కనిపించడంలేదు. ఇతరయెద్దులూ ఆవులూ బర్రెలూ — అన్నీ దిగులుపడి మేతమేయడం చాలించి రాత్రితెల్లవార్లూ నిలబడి అంబా అంబా అని అరుస్తూ గుంజచుట్టూ తిరుగుతూ గలభాచేస్తున్నవి. తెల్లవారి వాటిని బయటికిపిసినపుడు ప్రతి పశువూ చచ్చిన ఎద్దుకాడికి పోవడమూ, అదొకవిధమైన బెదురుచూపులతో దాన్ని మూ

చూడడమూ; మూచూడడంతోనే మొన్నటివరకు వాటితోకూడా తిరిగినగొడ్డు అయినప్పటికీ, చలనం లేకుండా పడివుండడం చూచి యితరపశువులన్నీ బెదురుకొని తోకలెత్తి చెవులు నిక్కబెట్టి నాలుగుకాళ్లమీదా ఒక్కసారి యెగిరి గంతువేస్తూ దూరంగా పారిపోవడమూ ఆరంభించినవి. పశువులదొడ్డి అంతా ఖంగాళీఅయి కళావిహీనమై భూతప్రేత పిశాచాదులు తాండవిస్తూవున్నట్టుంది.

మరునాడుకూడా సాయంత్రంఅయింది. మాదిగవాళ్లు ఎక్కినగుర్రాన్ని దిగలేదు. గ్రామం దద్దరిల్లిపోతోంది. ఎవరికీ కర్తవ్యం పాలుపోవడంలేదు. గ్రామమునసబు పోలీసువారికి రిపోర్టుచేద్దా మనుకొన్నాడు. చేస్తే మునసబుఅధికారం చేతిలో పెట్టుకొన్న తననే ఏదోవిధంగా కూలీలచేత ఎత్తించి పారెయ్యమని ఉత్తర్వుచేస్తారేమో అని భయపడ్డాడు.

చీకటిపడింది. ఎద్దుకళేబరం నీచుకంపుకొట్టడం ఆరంభించింది. చిన్నపరెడ్డి ముక్కుకి వాసనకొట్టింది. తనకాలిమీది కురుపువాసనఅయిందీ దొడ్లో ఎద్దువాసన అయిందీ మొదటిలో అతని కవగాహన కాలేదు. రాత్రి పొద్దుపోయినకొద్దీ ఎద్దువాసన ఎక్కువైంది. చిన్నపరెడ్డికి దిక్కు తోచడంలేదు. చూడ్డానికి వారూ వీరూ వస్తూపోతూ వున్నారుగాని మాదిగవాండ్లసంగతి ఎవరికీ అలవికాలేదు. మునసబుకుకూడా ఆందోళన ఎక్కువైంది. గ్రామాధికారిగా వుండీ ఇంతమాత్రం పనిచేయించలేకపోయావని పై అధికార్లు చివరి కొచ్చేవరకు తననెత్తిమీదికి తెచ్చిపెట్టుతారేమోనని అతనికి ఖంగారుపుట్టింది. కాని యేంచేయగలడు పాపం? మాలవాడకు చెప్పిపంపి పదిమందిని పిలిపించాడు. కల్లుపోయిస్తానని చెప్పి అనేకవిధాల పోరి వాళ్లను బ్రతిమలాడినాడు. "మాదిగవాళ్లు చేయవలసినపనిని మమ్మల్ని చెయ్యమంటారేందయ్యా"అని వాళ్లు నోట్లోజవాబు నోట్లో వుండగనే వెళ్లిపోయారు.

తెల్లవారింది మూడోరోజు. ఎద్దును కుక్కలు తినకుండా ఈతాకుచాపలు కప్పి యిటికరాళ్లు ఎత్తిపెట్టారు. చిన్నపరెడ్డి సేద్యగాండ్లను పిలిచి ఈదఫాకు ఎల్లాగో మాట దక్కించమన్నాడు.

"ఎవరు చేసుకోవలసినపనులు వాళ్లు చేసుకోవలసిందేకాని యిట్లాంటిదానిలో లక్ష యిచ్చినా మావల్లగా"దని వాళ్లు తిరగబడ్డారు. తెల్లవారేసరికి ఎద్దుకళేబరం కుళ్లి గబ్బు జాస్తీఅయింది. గవులుకంపు బయలుదేరింది. చుట్టుపక్కల యిరుగుపొరుగువాళ్లకు దుర్భరమైంది వాసన. మాదిగలు చంకలు తట్టుకొంటున్నారు. చిన్నపరెడ్డి దబ్బాళ చాలా చూపించాడు. కాని అలగాజనంగూడా ఆతట్టు మెదలడమే చాలించుకొన్నారు. గ్రామంలో పెద్దలకు గత్యంతరం తోచడంలేదు మునసబు గ్రామచావడిలో సభచేయిం

చాడు. పెద్దల నందరినీ పిలిపించాడు. సభాపతి వేదాంతం సుబ్బావధానిగారినీ, రంగయ్య సెట్టినీ, రెడ్లనూ, చాకలీ, మంగలీ, కుమ్మరీ వగైరా పనిపాటలవాండ్లనూ పిలిపించాడు. అందరూ చేరారు. పెద్దమాదిగనుకూడా పిలిపించమన్నారు. వాడు మళ్లా వచ్చాడు.

సభలో ధర్మసందేహాలు చాలా బయలుదేరినవి. "ఇట్లాంటి ఘట్టాలలో చిక్కు వచ్చినపుడు ధర్మశాస్త్రాలు ఏం చేయవలసిందని చెప్పుతున్నవో చెప్పవలసిం"దని అవధాని గారిని సభవారు ప్రశ్నించారు.

"చెప్పడాని కేముంది? వర్ణాశ్రమధర్మాలకు తలవెంట్రుకవాసికూడా లోపంరావ డానికి వీలులేదు. ఎవరెవరి కులవృత్తులు వారువారు సశాస్త్రీయంగా చేసుకోవడమే కర్తవ్యమని ధర్మశాస్త్రం చెప్పుతున్న"దని అవధానిగారు సెలవిచ్చారు.

మునసబు: అవును స్వామీ! ఇప్పుడు మాదిగలు వాళ్లపని వాళ్లు చేయడానికి నిరాకరించారుగదా. గ్రామంలో ఆపశువు అట్లా కుళ్లిపోవలసిందేనా?

అవధాని: వాళ్లపనివాళ్లు చేయడంలే దనడానికి మాదిగల యిష్టమేనా ఏమిటి? అట్లాంటి అధికారాలు ఏమీ వాళ్లకు లేవు.

మాదిగకులపెద్ద: దణ్ణంపెట్టి చెప్పుతా సామీ! భామ్మర్లందరూ వారిపనులు వారు చక్కంగా చేస్తుండారా అంటా?

అవధాని: అధికప్రసంగం చేయబోకు. బ్రాహ్మణుడు ఏమిచేసినా తప్పులేదని ధర్మ శాస్త్రాలు ఘోషిస్తున్నవి.

మునసబు: ఈవాదన కేమిగాని అవధానిగారూ! ఇప్పట్లో మనం చేయతగ్గ దేముందో తమరు శెలవియ్యాలి.

అవధాని: చెప్పానుగా. ఆపశువును మాదిగవాళ్లే యెత్తి పారవేసితీరవలె.

మాదిగ: "ఎందుకుసామీ! తమరిట్లా సెలవిస్తారు? పెద్దపెద్ద ఆసాములందరూ చేరి మమ్మల్ని ప్రాణాలతో బతకనివ్వకుండా చేశారు. ఒక్కపూట చెప్పులుతేవడం ఆలస్య మైందని చిన్నపరెడ్డిగారు ఆడదానిప్రాణం తీసేశారు. ఏమో మాదిగోళ్లంటే అంత అలుసుగా వున్నారుకాబోలు మీఅందరికంటికీని. పైగా సరకారువారుకూడా మీబోటి మారాజులతోనే ఏకీభవించి ఈమధ్య మామాదిగలయీనాంభూములన్నీ పెరుక్కొని కోరులో కలిపేశారు. మాతాతముత్తాతలనా డేనాడు సంపాదించుకొన్నవో ఆ భూములు. ఆసందు మేము కలకటేరుగారికి అర్జీలు యిచ్చుకోగా మాదిగోళ్లకి యినాం భూము లుంచవలసిన అవసరం లేదని దొరతనం ఉత్తరువులుచేశారని మాకు తాకీదు

లంపారు. మామాదిగోళ్ల యినాంభూములన్నీ సర్కారులో కలిసిపోతూవుంటే మీరం దరూ ఏంచేశారు సామీ? గ్రామానికి మాదిగవాడు పనికిరానివాడా? చాకలోడికీ మంగ లోడికీ, కుమ్మరోడికీ, కమ్మరోడికీ-అందరికీ మాన్యాలుఉంచి మాదిగోళ్లకిమాత్రం ఎందుకు లేకుండాచెయ్యాలి సామీ? మేం చేయలేము సామీ! ఈచాకిరీలు. తమ రిష్టంవచ్చినోళ్ల చేత చేయించుకోండి" అని చెప్పుతూ సభవిడిచి వెళ్లిపోయాడు.

అవధానిగారికి వ్యవహారం పరిష్కారంచేయడమెట్లో ఆలోచన తోచలేదు. "మీరాయిష్టంవచ్చినట్టుచేసి ఎట్లాగో ఆమొద్దుకళేబరాన్ని బయటికి సాగనంపేవుపాయం చూడండి"అంటూ ఆయన లేచి పిర్రల కంటుకొన్నమట్టి దులుపుకొన్నాడు.

మునసబు "లేవబోకండి స్వామీ! ఈపరిస్థితుల్లో మనం ధర్మశాస్త్రాలు తిరగవేస్తూ శుష్కప్రియాలు చెప్పుకొంటూవుంటే కార్యంలేదు. ఎట్లాగో అనుకొన్నపని జరిగించాలె. పూర్వ్వపుకట్టుబాట్లు ఇప్పుడు లేవు. కాలంఅంతా మారిపోయింది. గ్రామంలో శవం పడి వుంటే అది నాపనిగాదని ఎవరిమట్టుకు వాళ్లు చేతులు ముడుచుకొని కూచుంటే ఎట్లా? అది ఖుల్లి ఊరికంతకీ మోసంతెస్తుంది. కాబట్టి నామాట విని మనలో పిన్నా పెద్దా, బ్రాహ్మణా అబ్రాహ్మణా అనేభేదంలేకుండా అందరమూ చేతులుకలిపి ముందు ఆమొద్దును బయటికిలాగి పూడ్చిపెడదాం రండి"అని అనేవరకు ఇక గత్యంతరంతోచక అక్కడ చేరిన నలుగురు పెద్దలూ సరేనని ఒప్పుకోవలసివచ్చింది.

అవధానిగారుకూడా పరిస్థితులబలాన్ని తప్పించుకోలేక సరే నన్నాడు. పెద్దలం దరూ వర్ణవివక్షత లేకుండా సంఘానికందరికీ సంబంధించినకార్యంపట్ల నడుములు బిగించే వరకు, అదివరదాకా తప్పించుకొనితిరిగే చిల్లరజనానికి సిగ్గువచ్చి వాళ్లుకూడా తయారై నారు. అంతా అయిదునిముషాల్లో ఏభైమంది పోగైనారు. ఎద్దు నికగ్రామంలో వుంచ డానికి వీలులే దన్నారు. పట్టండంటే పట్టండని మునసబూ కర్ణమూ అవధానీ పెద్దరెడ్డీ చిన్నరెడ్డూ చాకలీ మంగలీ యానాదీ వైశ్యా—ఒకరేమిటి, సమయానికి చేతికందినవా ళ్లందరూ చేరి సాయంపట్టి మొద్దును ఊరిబయటకు తీసుకొనిపోయి ఎట్లాగైతేనేం భూస్థాపితం చేశారు.

మాదిగలందరూ పొట్టలుబ్బా నవ్వుకొంటున్నారు. తమపట్టు నెగ్గిందని సంతో షించారు. "కానీ చూతాం, ఎంతకాలమని యిట్లా మాదిగపనిఅంతా గ్రామస్థులు చేయ గలరో, చూతాం లెండిరా"అని వాళ్లింకా బిర్రుమీదనే ఉన్నారు.

౫

ముందుపరిస్థితులు ఎట్లాగున్నా చిన్నపరెడ్డికి ప్రస్తుతంలో ఒకగండం తప్పింది. కాని గండం తప్పిందని సంతోషిస్తాడా, లేక తనమూలాన్న గ్రామాని కింతకష్టం వచ్చిందని దుఃఖిస్తాడా? పశ్చాత్తాపపడ్డాడు. సమయానికి మాదిగలు కట్టినసమ్మె తలుచుకొని ఆక్రోశ పడ్డాడతడు. కాని తనది నిస్సహాయస్థితి. ఏమి చేయగలడు?

కాలికురుపుబాధ మరీ జాస్తీఅయింది. పాదంఅంతా కుళ్లిపోయింది. బాధ భరించడం కష్టమవుతోంది. ఎన్ని సదుపాయాలు చేసినా తగ్గుదశలోకి రాలేదు. ఇక పల్లెటూరివైద్యం చేయించి ప్రయోజనంలేదనుకొన్నాడు. ఆస్పత్రికిపోయి డాక్టరుకు చూపితేనేగాని వీలులేదని యింట్లో ఆడవాండ్లుకూడా తొందరచేశారు. సరేనని తెల్లవారుజామున బండికట్టుకొని పదిమైళ్లదూరంలోవున్న ఆస్పత్రికి తెల్లవారేవరకు చేరాడు.

డాక్టరు పరీక్షించాడు. అల్పాచమానం చూచాడు. చక్కెర (షుగరు) కనపడింది. వ్యాధి బాగా ముదరబెట్టా రన్నాడు డాక్టరు. కాలు తెగగొట్టవలసివుంటుందేమో అన్నాడు. చిన్నపరెడ్డికి ప్రాణాలు నిలువునా ఎగిరిపోయినవి. ఎందుకనో అప్రయత్నంగా నరిసి జ్ఞాపకంవచ్చింది; బెదురుకొన్నాడు. గుండె దడదడమన్నది. డాక్టరును చూచి బెంబేలుపడ్డాడు. కాలు పరీక్షచేసి ఆపరేషనుచేయాలన్నాడు డాక్టరు; కాని నమ్మకం చెప్పలే నన్నాడు. 'అదృష్ట మెట్లా గుందో, ఆపరేషనుచేయించండి' అన్నది భార్య. చిన్నపరెడ్డి పలకలేదు. నిస్పృహచెంది ఊరుకొన్నాడు. కొత్తచెప్పు లింతపనిచేస్తవని కలలోనూ అనుకోలేదు రెడ్డి. మధుమేహరోగికి క్లోరోఫారంఇవ్వడానికి వీల్లే దన్నాడు డాక్టరు. క్లోరోఫారం యివ్వకుండా ఆపరేషనుచేయించుకోవడానికి రెడ్డికి భయంవేసింది. కాని చేయించుకోకవిధిలేనట్లుగా వుంది. బాధ భరించుకోలేకుండా వున్నాడు. ప్రాణం పోయినా మేలే అనిపించిం దతనికి. "డాక్టరుగారూ! తమయిష్టంవచ్చినట్లు చేయించండి" అన్నాడు రెడ్డి.

తెల్లవారింది. ఉదయం ఏడుగంటలకు చిన్నపరెడ్డిని వెల్లకిలా పండుకోబెట్టారు. మనిషికి శవాకారంపడ్డది. డాక్టరుకు నమ్మకం చాలలేదు. ఆపరేషనుకు ముందు జరుగవలసిన వ్రాతకోతలన్నీ జరిగిపోయినవి. తనతో వచ్చిన బంధువులందరినీ ఆఖరుసారి ఒకపర్యాయం రెడ్డి చూడా లన్నాడు. చూపించి వాళ్లనందరినీ డాక్టరు బయటికి పంపివేశాడు. తలుపులు వేశారు.

చిన్నపరెడ్డి అయోమయంలో వున్నాడు. ఇద్దరుమనుష్యులు తలతట్టున నిలబడి చెరియొకరెక్క పట్టుకొని క్రిందికి గట్టిగా అదిమిపట్టుకొన్నారు. తల ఒకరు అదిమిపట్టు

కొన్నారు. రెండుకాళ్లూ ఇద్దరుమనుష్యులు కదలకుండా పట్టుకొన్నారు. చిన్నపరెడ్డి కళ్లు మూసుకొన్నాడు. నరిసి ప్రత్యక్షమయింది. బొరుమని ఒకవెర్రికేకవేసి రెడ్డి పైకి గభాలున లేచి కూర్చోబోయినాడు కాని వీలుకాలేదు. అతని భౌతికశరీరంఅంతా అన్యాక్రాంతమైపోయివున్నది. కళ్లు మూసుకొంటే వెర్రిస్వరూపాలు గోచరిస్తూవున్నవి. చచ్చిపోయినఎద్దు జ్ఞాపకానికివచ్చింది. నరిసి వచ్చి నవ్వింది వికారంగా. కళ్లుతెరిచాడురెడ్డి. డాక్టరు చేతిలో కత్తి కనిపించింది: బాబో యన్నాడు. డాక్టరు కళ్లకు గంతలు కట్టమన్నాడు. కట్టారు. విశ్వమంతా అంధకారమైంది రెడ్డికి. కుళ్లిపోయినకాలిమీదిచర్మం కాగితం ముక్కలా వేలాడుతున్నది. డాక్టరు కత్తెరతీసుకొన్నాడు. కత్తిరించవలసినచర్మం గుర్తుపెట్టుకొన్నాడు. రెడ్డిని పట్టుకొన్నమనుష్యులకు డాక్టరు సంజ్ఞచేశాడు. రెడ్డికి ప్రపంచమంతా నరిసిస్వరూపం అయిపోయింది. కళ్లు మూసుకొనిఉన్నవో తెరచిఉన్నవో అతనికే తెలియలేదు. దాహం దాహంఅని అరిచాడు. ఇన్నినీళ్లు గొంతుకలో పోశారు. రెడ్డికి మళ్లా కొత్తచెప్పులూ, బుట్టాతో నరిసి కళ్లకు ప్రత్యక్షమయింది; విషపునవ్వు, వికారపునవ్వు, జాలినవ్వు నవ్వింది. ఇంతలో పాదంమీద చర్మం పరపరమని తెగిపోతోంది. గుడ్డలా కత్తిరించేస్తున్నాడు డాక్టరు. 'బాబోయి నరసమ్మోయి, నరిసోయ్, చచ్చానురోయ్, చచ్చానురోయ్' అని అరవడం మొదలుపెట్టాడురెడ్డి. కత్తిరింపు సగం అయింది. ఇక సగం కొరవుంది. చిన్నపరెడ్డికి చలనం తగ్గింది. డాక్టరు కత్తెర మార్చాడు. కాళ్లూ చేతులూ పట్టుకొన్నమనుష్యులచేతులకు రెడ్డిశరీరం చల్లంగా తగిలింది. డాక్టరుతో చెప్పారు. గుండెమీద చేయివేసి చూచాడు డాక్టరు. అప్పటికే హంస లేచిపోయింది. పాడుకట్టెను బంధువుల స్వాధీనం చేశారు.